

ЩОДО ДЕЯКИХ КЕРІВНИХ ПРИНЦИПІВ ЗАСТОСУВАННЯ ТИМЧАСОВИХ ЗАХОДІВ, РОЗРОБЛЕНИХ ІНСТИТУТОМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

ABOUT SOME GUIDING PRINCIPLES FOR GRANTING PROVISIONAL MEASURES ELABORATED BY THE INSTITUTE OF INTERNATIONAL LAW

Футорянська К.П., аспірантка кафедри порівняльного і європейського права

*Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Вивчення та аналіз питань, що пов'язані з формуванням розуміння про природу тимчасових заходів, характерні риси, мету та умови застосування, функції, що такі виконують, юридичну силу та ефективність, а також особливості застосування є нагальним для української доктрини через незначну кількість досліджень. У статті розглядаються деякі керівні принципи щодо застосування тимчасових заходів, розроблені однією з найстаріших провідних наукових установ з міжнародного права Інститутом міжнародного права. Систематизація таких принципів провідними науковцями, фахівцями з міжнародного права, а також суддями міжнародних установ та органів судового характеру є значним внеском у міжнародно-правову доктрину, оскільки закріплює чітку позицію щодо певних спірних аспектів застосування тимчасових заходів. Так, уперше принципами було закріплено перелік умов застосування тимчасових заходів, а також однозначну позицію щодо обов'язкової юридичної сили таких.

Хоча з однієї сторони керівні принципи надають відповіді на існуючі у міжнародно-правовій доктрині спірні питання, з іншої – породжують низку нових теоретико-практичних питань, на які звертається увага у статті. Наприклад, керівними принципами закріплюється визнання застосування тимчасових заходів у якості загального принципу права. Окрім того, мета та умови застосування тимчасових заходів містяться в кількох окремих керівних принципах, що робить логіку послідовного розміщення таких принципів незрозумілою. У статті припускається, що спірні питання є результатом того, що керівні принципи поширюються не лише на практику застосування тимчасових заходів міжнародними органами та установами судового характеру, але також і національними судами. Роз'яснення до кожного принципу сприяло б правильному та узгодженому застосуванню таких принципів на практиці. Окрім того, подальші дослідження особливостей застосування тимчасових заходів на основні запропонованих Інститутом міжнародного права керівних принципів вбачаються важливим як для міжнародно-правової доктрини, так і для української зокрема.

Ключові слова: тимчасові заходи, Інститут міжнародного права, міжнародне правосуддя, Міжнародний суд ООН, Європейський суд з прав людини, прогресивний розвиток міжнародного права.

The progressive research and analysis of issues related to the understanding of the nature of provisional measures (interim measures), their features, purpose and conditions of granting, role, legal force and effectiveness are essential for Ukrainian doctrine due to the scarcity of studies. The article examines some guiding principles for granting provisional measures drawn up by the Institute of International Law, one of the oldest leading academic organisations in the field of international law. The systematisation of these principles by prominent scholars and experts in the field of international law and justice is an outstanding contribution to international legal doctrine, as it provides a clear position on certain controversial aspects of the granting of provisional measures. Thus, for the first time, the guiding principles set out a list of conditions for the granting of such measures, as well as a strong position on the binding nature.

Although, on the one hand, the guiding principles provide answers to the existing controversial issues in the doctrine, on the other hand, they give rise to a number of new disputable theoretical and practical issues, to which the article draws attention. For example, the principles declare the issuance of provisional measures to be a general principle of law. Furthermore, the purpose and conditions for the granting of provisional measures are contained in several separate guiding principles, making the logic of the arrangement of such unclear. It is suggested in the article that the controversial issues are the result of the fact that the principles apply not only to the practice of provisional measures by international judicial institutions, but also to national courts. An explanation of each of these principles by the Institute of International Law would make it easier to apply them in a correct and coherent manner in practice. In addition, further research on provisional measures based on the guiding principles is considered to be of significance both for international and Ukrainian legal doctrine.

Key words: provisional measures, interim measures, Institute of International Law, international justice, International Court of Justice, European Court of Human Rights, progress of international law.

Постановка проблеми. Для України та українського порядку денного питання тимчасових заходів, у тому числі похідні дотичні питання, зокрема щодо юридичної сили та ефективності таких, є особливо актуальними з 2014 року. Міжнародний суд ООН та Європейський суд з прав людини¹ неодноразово застосовували тимчасові заходи за міждержавними заявами України проти Росії, у зв'язку з вторгненням останньої на територію суверенної та незалежної держави Україна. Важливо підкреслити, що такі заходи застосовувались не просто за заявою України, але також і щодо самої України, незважаючи на те, що держава є заявником.

Задля більш ґрунтовного розуміння правової природи таких заходів, з якою метою вони застосовуються та за наявності яких умов, вбачається за доцільне розглянути підготовлену Інститутом міжнародного права, однією з найстаріших та провідних установ, що займається питаннями міжнародного права, систематизацію керівних принципів застосування тимчасових заходів, що за визна-

ченням самого наукового товариства «сприятиме розвитку міжнародного та національного права» [7, с. 129]. 11 керівних принципів, що були сформульовані науковцями, мають посприяти також вирішенню дискусійних питань щодо застосування тимчасових заходів. Враховуючи, що розроблені принципи також поширюються на національну судову практику, у цій роботі розглянемо лише ті з них, які є загальними. Важливо зазначити, що керівні принципи Інституту міжнародного права не мають юридично обов'язкового характеру, а отже не породжують жодних прав та обов'язків для держав, а також мають допоміжний характер факультативного джерела.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В українській науково-правовій доктрині дослідження питання застосування тимчасових заходів міжнародними судовими або квазі-судовими органами та установами на сьогодні не набуло комплексного характеру. Натомість міжнародно-правова доктрина розкриває широкий спектр спірних питань у зазначеній площині (наприклад, щодо мети, умов застосування таких, юридичної сили та ефективності відповідно, особливостей застосування тією чи

¹ В контексті Європейського суду з прав людини тимчасові заходи застосовувались та застосовуються щодо України також і за індивідуальними заявами.

іншою судовою установою та ін.), що пов'язаний з відсутністю в уставних документах та регламентах міжнародних судових, квазі-судових установ та трибуналів чітких положень, а отже існуючі лакуни допрацьовуються судовою практикою. Варто зазначити роботи таких науковців як Х. Тірлуей (Hugh Thirlway), В. Шабас (William Schabas), Д. Гарріс (David Harris), К. Майлс (Cameron A. Miles), К. Дзегцаров (Konstantin Dzehtsiarou), А. Тріндаді (Antônio Augusto Cançado Trindad), М. О'Бойл (Michael O'Boyle), К. Еррера (Clara Burbano Herrera), Ів Хек (Yves Haeck) та ін., які досліджували міжнародну судову практику та думки суддів задля того, щоб обґрунтувати бачення вирішення найбільш дискусійних питань. У цьому дослідженні ми будемо посилалися на праці вищезгаданих фахівців з міжнародного права та міжнародного права захисту прав людини.

Метою статті є дослідження загальних керівних принципів застосування тимчасових заходів, що були розроблені та прийняті Інститутом міжнародного права, на основі аналізу застосування таких в міжнародному та національному вимірі.

Виклад основного матеріалу. У 2023 році Інститут міжнародного права (Institut de Droit International) відзначив 150-річчя зі свого заснування. Наукове товариство, що було сформовано в Генті (Бельгія) у вересні 1873 року одинадцятьма видатними представниками юридичної спільноти з дев'яти країн під керівництвом Густава Ролін-Жакмінс (Gustave Rolin-Jacquemyns), на сьогодні є однією з провідних організацій, що займається питаннями прогресивного розвитку міжнародного права. Важливо зазначити, що відповідно до Статуту Інституту міжнародного права, Інститут – це виключно наукове товариство. У 1904 році Інститут міжнародного права отримав Нобелівську премію миру за прагнення розвивати мирні відносини між народами за допомогою публічного права і зробити закони війни більш гуманними [11]. Сьогодні Інститут продовжує роботу над прагненням до застосування міжнародного права – на протипагу війни та насильству – як основи відносин між суверенними державами.

На порядку денному установи підіймалися питання різноманітного характеру (наприклад, щодо правонаступництва держав у питаннях міжнародної відповідальності, взаємозв'язку між правами людини та міжнародним приватним правом, гуманітарної інтервенції, щодо застосування міжнародного гуманітарного права та основоположних прав людини у збройних конфліктах, сторонами яких є недержавні утворення та ін.), але у цій роботі ми зупинимось на розгляді саме Резолюції Інституту міжнародного права, що закріпила керівні принципи застосування тимчасових заходів.

Робота над зазначеною Резолюцією та формулюванням керівних принципів розпочалася у 2009 році третьою Комісією під час Неаполітанської сесії Інституту та тривала 8 років. Однак, як було зазначено під час обговорення доповіді та самої Резолюції доповідачем з питання, британським професором Лордом Коллінз (Lawrence Antony Collins of Mapesbury, Lord Collins of Mapesbury) більшу частину роботи виконано протягом 2015–2017 років. Так, Резолюцію було розглянуто, обговорено та прийнято 8 вересня 2017 року на сесії Інституту в Хайдарабаді (Індія). Звернемо увагу, що не усі пропозиції та принципи були сприйняті позитивно науковцями, деякі стали предметом широкої дискусії.

Перед тим як перейти до аналізу документу, насамперед зазначимо, що тимчасові заходи (interim measures, provisional measures, precautionary measures, protective measures) є інструментом миттєвого реагування, що дозволяє вказати на дії, які має вжити держава або сторона справи, з метою збереження прав, доки не буде ухвалено органом або установою судового або квазі-судового характеру остаточного рішення у справі. Такі заходи є у розпо-

рядженні, наприклад, Міжнародного Суду ООН, Комітету ООН з прав людини, Міжнародного трибуналу з морського права, Європейського суду з прав людини, Європейського комітету з соціальних прав та ін., а також вони застосовуються на національному рівні.

Під час розробки керівних принципів застосування тимчасових заходів науковці звертались та вивчали матеріали з різних дисциплін: міжнародне публічне і приватне право, інвестиційний арбітраж, комерційне право, національне право держав світу. Саме такий достатньо широкий аналіз дозволив виокремити 11 керівних принципів, які ми можемо умовно поділити на загальні та спеціальні (ті, які стосуються виключно національних судових установ або лише комерційного арбітражу). У цій статті мова йтиметься про загальні принципи застосування тимчасових заходів, тобто про ті, що характерні для усіх органів та установ судового характеру.

Так, перший керівний принцип після обговорення на сесії Інституту міжнародного права не зазнав значних змін і майже був збережений у редакції, що була запропонована доповідачем та Комісією, а саме: «загальним принципом права є те, що міжнародні та національні суди і трибунали можуть застосовувати тимчасові заходи для збереження *status quo* до вирішення спору або для збереження можливості забезпечення остаточного ефективного судового захисту» [7, с. 129]. Якщо уважно подивитись на це формулювання, то по-перше, ми можемо побачити, що фактично йдеться про те, що тимчасові заходи – це не просто заходи, а розглядаються такі як загальний принцип права (прим. підкреслимо, що мова саме про загальні принципи права, а не міжнародного права). Під час обговорення питання як на засіданнях Комісії, так і на засіданні сесії, декларування не було одностайно підтримано усіма членами. Наприклад, американський професор права Бернард Оксман (Bernard H. Oxman) вказував, що проголошення такого принципу не буде позитивно сприйнято в багатьох державах, якщо тільки «загальний принцип права» не є принципом права саме цієї країни [7, с. 113]. Також іспанський науковець з міжнародного права, суддя Сантьяго Торрес Бернардес (Santiago Torres Bernárdez) пропонував вилучити слово «права» з виразу «загальний принцип права». Доповідач не погодився з відмовою від концепції «загального принципу права», наголосивши, що це є одним з головних внесків проекту Резолюції в кодифікацію питання, а також підкреслив, що більшість членів Комісії також його підтримують. Однак, якщо ми звернемося до визначення загальних принципів права, то побачимо наступне. Наприклад, у Розділі 5 підручника «Міжнародне публічне право. Основи теорії» український професор з міжнародного права М.В. Буроменський вказує, що «загальні принципи права – це саме ті первинні правові змісти, на основі яких виникло й існує право, у тому числі і міжнародне. Існування права без них немислимим» [1, с. 121]. Виходячи з вказаного, більш прийнятним вбачається все ж таки вищезазначений погляд американського професора права Б. Оксмана. Окрім того, в міжнародно-правовій доктрині, насправді, на сьогодні не є поширеним визнання застосування тимчасових заходів загальним принципом права.

По-друге на що варто звернути увагу в контексті першого керівного принципу – вказівка на мету застосування тимчасових заходів. Під час обговорення питання на сесії індійський науковець Шрініваса Рао (Sreenivasa Rao) запропонував доповнити текст Резолюції окремим параграфом, який би містив чіткий перелік різних цілей застосування тимчасових заходів. Доповідач Лорд Коллінз не погодився з висловленою пропозицією [7, с. 119]. Можемо припустити, що така позиція викликана тим, що Резолюція закріплює керівні принципи тимчасових заходів з огляду на те, що такі застосовуються різними міжнародними органами та установами судового або квазі-судо-

вого характеру, а також на національному рівні, і, більш того, у різних контекстах, що може призвести до широкої варіації мети, задля якої вживаються тимчасові заходи. У результаті, мета тимчасових заходів згадується не лише у першому керівному принципі, але також в четвертому.

Так, у першому керівному принципі йдеться про застосування тимчасових заходів задля збереження *status quo* до вирішення спору або для збереження можливості забезпечення остаточного ефективного судового захисту. Питання під час обговорення постало саме щодо формулювання збереження *status quo*. Так, наприклад, алжирський науковець Ахмед Мах'ю (Ahmed Mahiou) зазначав про «обмеження повноважень, наданих судам, що полягає лише у збереженні *status quo*, тоді як тимчасові заходи іноді мають ширшу мету» [7, с. 114]. Доповідач погодився з висловленою думкою, але зазначив, що формулювання в його нинішньому вигляді не звужує мету таких, більш того, твердження охоплює застосування тимчасових заходів у практиці широкої більшості правових систем. Варто зазначити, що у міжнародно-правовій доктрині зазвичай окрім основної мети тимчасових заходів – збереження прав, вказується на збереження *status quo* у поєднанні з можливістю повернення до *status quo ante*. Професор з міжнародного права Х'ю Тірлуей (Hugh Thirlway) посилається на ідею збереження *status quo* як на найважливіший елемент концепції тимчасових заходів саме в контексті збереження прав, яким загрожує непоправна шкода [12]. Отже, ми бачимо, поєднання мети збереження прав зі збереженням *status quo*, що навіть наводить нас на думку, що остання мета є похідною від першої. Окрім того, як приклад, можемо звернути увагу на справу Міжнародного суду ООН Hostages (United States of America v. Iran), де США стверджували, що вони, очевидно, не вимагали від Суду збереження *status quo*, «що було створено урядом Ірану в останні дні та тижні», а скоріше повернення до *status quo ante* [9]. Враховуючи, що в доктрині, є розповсюдженим досить широкий погляд на мету тимчасових заходів, про що також вказував науковець Ахмед Мах'ю, то залишається відкритим питанням, чому доповідач та комісія у цілому все ж таки не розглянули ширше формулювання мети тимчасових заходів.

Окрім того, перший керівний принцип вказує на процесуальну мету застосування тимчасових заходів: збереження можливості забезпечення остаточного ефективного судового захисту. Бразильський професор міжнародних відносин, суддя Міжнародного Суду ООН (2009–2022) Антоніу Аугусто Тріндаді (Antônio Augusto Cançado Trindade) у статті «Еволюція тимчасових заходів у практиці Міжамериканського суду з прав людини (1987–2002)» вказував, що «мета тимчасових заходів у міжнародному судовому процесі (в рамках міжнародного публічного права) широко відома: зберегти права, на які посилаються сторони, і, таким чином, цілісність рішення по суті справи, не допустивши, щоб останнє було позбавлено сенсу і ефективності, і щоб результат всього процесу був зведений нанівець» [5, с. 163]. Отже, таке формулювання мети дозволяє нам отримати розуміння про те, яку роль відіграють тимчасові заходи у судовому процесі.

Доповнимо також, що після обговорення на сесії до кінцевої редакції Резолюції було додано примітку до першого керівного принципу про те, що «тимчасові заходи можуть мати самостійні цілі, які прямо передбачені у відповідних документах, наприклад, запобігання серйозній шкоді морському середовищу згідно з пунктом 1 статті 290 Конвенції ООН з морського права або запобігання шкоді рибним запасам згідно з пунктом 2 статті 31 Угоди про виконання положень Конвенції ООН з морського права, що пов'язані зі збереженням транскордонних рибних запасів та запасів далеко мігруючих риб, ухваленої 4 серпня 1995 року» [7, с. 129–130]. Поява цієї примітки може бути обґрунто-

вана тим, що дійсно складно визначити універсальний перелік мети застосування тимчасових заходів, як і зазначав доповідач, тому згадування про самостійні цілі вбачається цілком доречним з практичного погляду. Однак в той же час, виходячи з того, що доповідач обґрунтував свою позицію з того чи іншого питання тим, що керівні принципи стосуються широкого застосування тимчасових заходів (не лише на рівні міжнародних судових установ, але національними судовими органами), наведення прикладів в тексті того, що може підпадати під розуміння «самостійної мети» виключно з міжнародно правової площини, викликає зустрічне запитання, що може підпадати під таку мету в національному праві.

Як вище було зазначено, мета тимчасових заходів також згадується у четвертому керівному принципі, однак поширюється така лише на практику застосування тимчасових заходів міжнародними судами та трибуналами. Так, відповідно до четвертого керівного принципу Інституту міжнародного права: «міжнародні суди та трибунали можуть ухвалювати накази, спрямовані на запобігання загостренню спору». Бачимо, що згідно формулювання ця мета поширюється виключно на міжнародні органи та установи судового характеру, і можемо припустити, що саме через це вона виключена з першого керівного принципу. Однак, під час обговорення цього принципу алжирський науковець Ахмед Мах'ю ставив питання на обговорення щодо поширення мети, закріпленої у четвертому керівному принципі, і на застосування тимчасових заходів національними судами. Позиція доповідача була обґрунтована тим, що національні суди можуть застосовувати такі заходи задля досягнення мети, що розглядається, однак все ж таки та чи інша мета застосування тимчасових заходів має бути передбачена законодавством відповідної держави. У такому випадку виникає дисонанс з тим, що мета застосування тимчасових заходів, що закріплена у першому керівному принципі, поширюється також на національні суди держав незважаючи на те, що закріплено у них в законодавстві.

Більш того, виокремлення мети, що зазначена в четвертому керівному принципі, в окремий принцип є дискусійним, оскільки, наприклад, зазначена мета у практиці міжнародних органів та установ не може вважатися самостійною. Для аргументування звернемо увагу на п. 62 Наказу Міжнародного суду ООН про застосування тимчасових заходів у справі Pulp Mills on the River Uruguay (Argentina v. Uruguay), який викликав жваву дискусію серед фахівців. Так, відповідно до п. 62 зазначеного Наказу, «повноваження Суду застосовувати тимчасові заходи для збереження відповідних прав сторін мають реалізовуватись лише у разі нагальної потреби запобігти непоправній шкоді правам, які є предметом спору, до того як Суд мав можливість винести своє [остаточне] рішення» [8]. Так, посилаючись на зазначене, юрист з міжнародного права Камерон А. Майлс доходить висновку, що «Міжнародний суд ООН розглядає мету тимчасових заходів, що спрямована на не погіршення ситуації як додаткову до захисту прав, які є предметом розгляду справи» [6].

Отже, враховуючи, що науковці, які глибоко занурювались у дослідження мети тимчасових заходів, виокремлюють головну мету таких як захист прав, то постає логічне питання, чому ця мета не знайшла відображення у керівних принципах, натомість те, що прийнято вважати додатковою метою застосування таких заходів (наприклад, збереження *status quo*, недопущення загострення ситуації або спору, застосування тимчасових заходів задля створення можливості гарантувати остаточний ефективний захист у справі) є закріпленим у першому та четвертому керівному принципі.

Окрім того, у роботі увага приділяється умовам застосування тимчасових заходів, що знайшло відображення у другому керівному принципі: «тимчасові заходи застосовуються, якщо заявник може довести, що (а) існує достатня підстава для застосування таких заходів по суті

справи; (b) існує реальний ризик заподіяння непоправної шкоди правам, що є предметом розгляду справи, до винесення остаточного судового рішення; (c) ризик заподіяння шкоди заявнику переважає ризик заподіяння шкоди відповідачу; та (d) заходи є пропорційними до ризиків» [7, с. 129]. Перш за все зазначимо, що формулювання «заявник може довести» викликає додаткові питання, тому що, наприклад, міжнародні судові установи не завжди застосовують тимчасові заходи за запитом сторін. Візьмемо для прикладу застосування тимчасових заходів Міжнародним судом ООН. Положення, що міститься у п. 1 ст. 75 Регламенту Міжнародного суду ООН, передбачає застосування тимчасових заходів у будь-який час Міжнародним судом ООН *proprio motu*, тобто за власною ініціативою. І хоча у своїй практиці Міжнародний суд ООН майже не вдався та не вдається до застосування тимчасових заходів *proprio motu*, така можливість все ж таки існує.

Повертаючись до переліку умов застосування тимчасових заходів, зазначимо, що закріплення такого є дійсно допоміжним кроком для фахівців, оскільки «ані в уставних документах, ані в регламентах міжнародних судових, квазі-судових установ та трибуналів не міститься чіткого переліку таких умов» [4, с. 89]. Питання умов розглядалось та аналізувалось в працях таких науковців як Камерон А. Майлс (Cameron A. Miles), К. Дзегцаров (Kanstantsin Dzehtsiarou), А. Тріндаді (Antônio Augusto Cançado Trindad), К. Еррера (Clara Burbano Herrera), Ів Хек (Yves Haeck) та ін. У роботах науковців зазначається, що «основними умовами застосування тимчасових заходів можна вважати наступні: наявність юрисдикції міжнародного судового органу чи установи розглядати справу, в рамках якої виникло питання про застосування тимчасових заходів, ризик заподіяння непоправної шкоди, а також негайна потреба у таких заходах» [4, с. 94], окрім того останнім часом Міжнародний Суд ООН також все частіше посилається на таке поняття як «тест на правдоподібність» (plausibility test). Тут варто звернути увагу, що виходячи з вищезазначеного, сьомий керівний принцип має також пряме відношення до умови застосування, оскільки прямо стосується юрисдикції: «(міжнародний або національний суд чи трибунал може ухвалювати такі накази [щодо застосування тимчасових заходів], якщо він має *prima facie* юрисдикцію щодо розгляду справи по суті». Роздлення другого та сьомого керівного принципу не є зрозумілим, більш того обидва принципи поширюються на судові установи як на національному, так і на міжнародному рівні.

У третьому керівному принципі зазначається, що «у випадках особливої терміновості наказ про застосування тимчасових заходів може бути прийнятий без заслуховування відповідача (*ex parte*), але відповідач має право бути негайно повідомлений про це та подати заперечення проти наказу» [7, с. 129]. Для ілюстрування такого можемо звернутись до практики Міжнародного суду ООН. Так, наприклад, у п. 11 Наказу про тимчасові заходи 1972 року у *Icelandic Fisheries cases* Міжнародний Суд ООН зазначав, що «відповідно до практики Суду та Постійної палати міжнародного правосуддя, неявка однієї зі сторін сама по собі не може бути перешкодою для застосування тимчасових заходів, за умови, що сторонам була надана можливість представити свої зауваження з цього приводу» [10]. Зазначимо, що цей принцип відноситься до процедури застосування тимчасових заходів і логічним вбачається питання щодо причини закріплення такого у якості окремого керівного принципу. Так, наприклад, поширеною практикою та характерною рисою тимчасових заходів є те, що вони можуть застосовуватись на будь-якому етапі розгляду справи до ухвалення остаточного рішення у справі, чомусь це положення не набуло статусу керівного принципу.

Шостий керівний принцип закріплює важливе питання, яке породжує завжди жваву дискусію серед фахівців, які займаються питаннями тимчасових заходів – юридична сила таких. Відповідно до шостого керівного

принципу, «наказ про застосування тимчасових заходів, ухвалений міжнародним або національним судом чи трибуналом, є обов'язковим. Він може бути змінений або скасований судом або трибуналом, який його видав». Закріплення такого керівного принципу Інститутом міжнародного права є доволі потужним сигналом. Зазначимо, що питання є дискусійним, зокрема, у контексті міжнародних судових установ через те, що не міститься прямої норми щодо обов'язковості в уставних документах та регламентах. *Ipsa facto*, рекомендаційний характер таких рішень позбавлятиме їх першочергового значення. Однак варто підкреслити, що «воля держав є основою будь-якого правозахисного інструменту, у тому числі й тимчасових заходів» [3, с. 118], що також прямо впливає на визначення юридичної сили таких заходів.

Останній принцип, на якому ми зупинимось, є важливим, оскільки поширюється та доповнює усі керівні принципи, що визначені Резолюцією Інституту міжнародного права. Так, одинадцятий керівний принцип можна вважати своєрідним прикінцевим положенням, що вказує на особливість застосування таких тимчасових заходів на практиці. Отже, усі керівні принципи необхідно застосовувати «з урахуванням конкретних положень, що містяться в уставних документах міжнародних судів і трибуналів або в національному законодавстві, залежно від обставин». Таке доповнення вбачається важливим, оскільки «підв'язує» керівні принципи до тієї чи іншої правової системи та дозволяє накладати досвід тієї чи іншої судової установи під кожний керівний принцип.

Висновки. Проаналізовані керівні принципи Інституту міжнародного права щодо застосування тимчасових заходів закріплюють цікаву новелу, а саме визнання застосування такого інструменту загальним принципом права, а також уперше систематизують та закріплюють чіткий перелік умов застосування тимчасових заходів. У той же час, вбачається потужним сигналом закріплення обов'язкової юридичної сили таких заходів.

Однак запропоновані керівні принципи породжують низку запитань. Насамперед, незрозумілою вбачається структура таких заходів. Так, ми бачимо, що, наприклад, керівні принципи щодо мети та умов застосування тимчасових заходів розбиті на кілька окремих принципів, які розміщені не послідовно один за одним. Такий підхід до впорядкування керівних принципів залишається не зовсім зрозумілим.

Більш того, враховуючи, що керівні принципи побудовані на практиці застосування тимчасових заходів не лише міжнародними органами та установами судового характеру, але також і національними судовими установами, то не вистачає роз'яснення до кожного принципу. Наприклад, публікація Інститутом міжнародного права доповіді щодо таких принципів або роз'яснювальної записки сприяла б правильному та узгодженому розумінню та застосуванню таких принципів на практиці, а також суттєво допомогла б виконувати керівними принципами поставлене завдання: «сприяння розвитку міжнародного та національного права».

Окрім того, беручи до уваги, що керівні принципи також враховують особливості застосування таких заходів на національному рівні, наявність роз'яснення до таких, включаючи висвітлення світового досвіду, що був досліджений третьою Комісією Інституту міжнародного права під час підготовки відповідної Резолюції, було би актуальним для України та української правової доктрини. Так, наприклад, українська науковиця С. А. Мнацаканян у своїй праці 2021 року пропонувала «створення інституту тимчасових заходів з метою захисту прав людини в Україні. Проте, як і будь-які запозичення, він має бути адаптованим до української правової системи» [2, с. 543]. Отже, вбачається, що подальші дослідження керівних принципів, сформульованих Інститутом міжнародного права, становитимуть інтерес та актуальність для української доктрини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мицик В.В., Буроменський М.В., Буткевич О.В. та ін. Міжнародне публічне право. Підручник у 2 томах за ред. В.В. Мицика. 2-ге вид., змін. Харків: Право, 2020.
2. Мнацаканян. С.А. Тимчасові заходи як інструмент захисту прав людини: до постановки проблеми. *Правова держава*. 2021. Випуск 32. С. 539–544. URL: http://pravova-derzhava.org.ua/files/pravova-derjava-vipusk-32-2021_.pdf
3. Футорянська К.П. Ефективність застосування Правила 39 Регламенту Європейського суду з прав людини за міждержавними заявами щодо ситуації в Нагірному Карабасі. *Український часопис міжнародного права*. 2021. № 2. С. 119. URL: <http://www.jusintergentes.com.ua/images/2021/2/Futorianska.pdf>
4. Футорянська К.П. Умови застосування тимчасових заходів міжнародними судовими установами. *Права людини в період збройних конфліктів: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 75-й річниці ухвалення Загальної декларації прав людини 1948 року*. 3 листопада 2023 року, м. Одеса. С. 88–97. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/26856/36ip-nik_konferentzii_Prava_ljudynи_v_period_zbroynиh_konflikтиv.pdf?sequence=3&isAllowed=y
5. Antonio Augusto Cancado Trindade. The evolution of provisional measures of protection under the case-law of the Inter-American Court of Human Rights (1987-2002). *Human Rights Law Journal*. 2003. Vol. 24. № 5–8. P. 162–168.
6. Cameron A. Miles. Provisional Measures before International Courts and Tribunals. *Cambridge University Press*. 2017. P. 15–81. URL: <https://www.cambridge.org/core/books/provisional-measures-before-international-courts-and-tribunals/AA4D6B5C3D5E7259861E3E472C943F39>
7. Institute de Droit International. Provisional measures. *Yearbook of Institute of International Law*. 2017. С. 99–130. URL: <https://www.idi-iii.org/app/uploads/2018/12/6.-seances-pleniєres-Collins.pdf>
8. International Court of Justice. Case concerning Pulp Mills on the River Uruguay (Argentina v. Uruguay). Order of 13 July 2006. 2006. URL: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/135/135-20060713-ORD-02-00-EN.pdf>
9. International Court of Justice. Case concerning United States diplomatic and consular staff in Tehran (United States of America v. Iran). Order of 15 December 1979. 1979. URL: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/64/064-19791215-ORD-01-00-EN.pdf>
10. International Court of Justice. Fisheries Jurisdiction case (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v. Iceland). Order of 17 August 1972. 1972. URL: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/55/055-19720817-ORD-01-00-EN.pdf>
11. Nobel Peace Center. Institute of International law 1904. URL: <https://peaceprizelaureates.nobelpeacecenter.org/en/laureate/1904-folkerettsinstituttet>
12. Thirlway H. The Indication of Provisional Measures by the International Court of Justice, in: R. Bernhardt (ed.). *Interim Measures indicated by international courts*. Springer-Verlag, Berlin. 1994. P. 1–36.